

**Бондаренко Олег Александрович,**  
кандидат військових наук, доцент,  
завідувач кафедри цивільного захисту ІДУЦЗ  
**Попов Леонід Васильович,**  
кандидат технічних наук, доцент,  
доцент кафедри цивільного захисту ІДУЦЗ  
**Ковровський Юрій Григорович,**  
викладач кафедри цивільного захисту ІДУЦЗ

## **УЧАСТЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ У ПРОВЕДЕННІ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ**

*Статтю присвячено окремим питанням організації соціального забезпечення та переміщення громадян України із зони проведення антитерористичної операції.*

*Ключові слова: надзвичайна ситуація, переміщення, евакуаційні заходи, антитерористична операція.*

Останніми десятиліттями, як зазначає Антіпов В.Ф. [1], активно відбуваються зміни кваліфікаційних критеріїв щодо елементів складу міжнародного злочину «колоніальне панування». Адже ситуація змінилась на територіях колишніх колоній, а процес колоніального пограбування триває. Його закамують різного роду псевдо економічними (торговельними, фінансовими) операціями. За деякими оцінками, що йдуть від протестних сил у світі, констатується стан глобальної окупації.

Як показує попередній досвід ліквідації наслідків надзвичайної ситуації в Україні, наявність заздалегідь визначених державних ресурсів (економічна потужність, належне матеріально-технічне і фінансове забезпечення заходів цивільного захисту, культура і освіта, боєздатність армії та системи цивільного захисту) дає можливість значною мірою запобігти людським та матеріальним втратам внаслідок надзвичайних ситуацій державного рівня різного характеру (Чорнобильська катастрофа, підтоплення західноукраїнських територій, військовий конфлікт у східноукраїнських областях). Пасивність, небажання об'єктивно оцінювати навколишню дійсність, сповідування особистих цінностей, що не відповідають суспільним інтересам, знову завадили українському військово-політичному керівництву держави усвідомити, що за останні два десятиліття Російська Федерація розпочала бойові дії в Придністров'ї, Чечні, Південній Осетії, Абхазії, що на черзі Крим, Донбас...

За період проведення антитерористичної операції у східних областях станом на листопад 2014 року загинуло 14 і поранено 25 рятувальників Державної служби України з надзвичайних ситуацій, що виконують прямі завдання по цивільному захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій, зокрема, техногенного і військового характеру.

Протягом років незалежності українськими дослідниками загалом приділялася значна увага розробці проблем національної безпеки, зокрема, питань цивільного захисту мирного часу та протидії міжнародному тероризму.

На сьогоднішній день можемо констатувати, що питання реалізації заходів цивільного захисту в умовах ведення сучасної «гібридної» війни раніше не розроблялися і лише зараз починають вивчатися вітчизняними вченими.

Метою статті є висвітлення окремих питань комплексу заходів по організації соціального забезпечення та переміщення громадян України із зони проведення

антитерористичної операції України, що здійснюються Державною службою України з надзвичайних ситуацій спільно з іншими органами виконавчої влади.

### **Результати теоретичного аналізу проблеми.**

Для формування збалансованої державної політики та ефективного проведення комплексу узгоджених заходів щодо захисту національних інтересів у політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, інформаційній та інших сферах необхідно створити систему боротьби з тероризмом – організовану державою сукупність суб'єктів антитерористичної діяльності: державних органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян. Всі ці суб'єкти повинні бути об'єднані цілями та завданнями щодо боротьби з тероризмом та здійснювати узгоджену діяльність у межах України відповідно до чинного законодавства.

Слід окреслити дворівневу систему державних органів по боротьбі з тероризмом [3]. До першої групи належать державні органи, на яких буде законодавчо покладене завдання по боротьбі з тероризмом:

Служба безпеки України;

Міністерство внутрішніх справ;

Міністерство оборони України;

Управління державної охорони;

Адміністрація державної прикордонної служби України;

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України).

До другої групи будуть віднесені інші органи виконавчої влади в межах своєї компетенції, які можуть бути визначені за рішенням керівника Антитерористичного центру і перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України.

Нині обов'язок боротьби з тероризмом законодавчо покладений безпосередньо на Службу безпеки України. До завдань Служби безпеки України відповідно до чинного законодавства України [4] входить попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Організаційні основи, правові засади та принципи боротьби з тероризмом в Україні, законодавчі та нормативно-правові акти, що діють у зазначеній сфері, відображають всі аспекти діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом, їх повноваження та організація взаємодії.

Аналіз початкової стадії проведення антитерористичної операції показує, що головною проблемою залишається управління. Система командування силами операції, поки що діє на організаційних засадах мирного часу. Вона є бюрократизована, передбачає максимальну кількість ступенів контролю на всіх рівнях управління. Будь-яка розвідувальна інформація, проходить через багато фільтрів. Немає чіткої взаємодії між суб'єктами боротьби з тероризмом, які визначені законодавством. Крім того, реалії сьогодення показують, що виникають нові суб'єкти, у вигляді добровільних збройних формувань, які не передбачені чинним законодавством (батальйони «Донбас», «Дніпро», «Азов» та ін.) Все це ще більше ускладнює питання розробки і функціонування системи управління силами антитерористичної операції у період її проведення.

Не менш актуальною проблемою забезпечення сил антитерористичної операції є недосконалість сучасної нормативно-правової бази, яка не дає можливості

організувати ефективну систему взаємодії суб'єктів антитерористичної діяльності. Відповідно до закону військовий стан на території держави вводиться рішенням Президента України з підтвердженням цього рішення Верховною Радою України. Військовий стан або комендантська година може бути введена на території окремих територій керівником антитерористичної операції, але у нього повинні бути на це повноваження [5]. Натомість зараз таких повноважень у керівництва антитерористичної операції немає. Такі повноваження керівництву антитерористичної операції могли би надати місцеві органи влади.

Введення, на наш погляд, військового стану передбачає обмеження на діяльність політичних партій, обмежує права людей, але запровадження особливого режиму сприяє рішення основної задачі – звільнення території.

Всі ці проблеми показують, що в повсякденній діяльності представники центральних і місцевих органів влади, які можуть бути задіяні у боротьбі з тероризмом, повинні проходити спеціальне навчання. Так, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, підпорядковані їй органи управління у справах цивільного захисту та спеціалізовані формування здійснюють заходи щодо захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності; беруть участь у заходах з мінімізації та ліквідації наслідків таких ситуацій під час проведення антитерористичних операцій, а також здійснюють просвітницькі та практично-навчальні заходи з метою підготовки населення до дій в умовах терористичного акту [2].

Для виконання цих завдань в Інституті державного управління у сфері цивільного захисту була розроблена та реалізована робоча програма для працівників ДСНС України, які залучаються до заходів з антитерористичної діяльності, пов'язаних із запобіганням, мінімізацією і ліквідацією наслідків терористичних актів, проявів.

Тематика навчання включає питання організаційних основ боротьби з тероризмом, організацію управління діями територіальних органів і підрозділів ДСНС України та взаємодії із суб'єктами, що безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у період проведення антитерористичної операції, підготовки населення до дій в умовах терористичного акту, а також особливості здійснення заходів захисту населення і територій в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, в тому числі пов'язаних із терористичними актами, проявами.

Метою впровадження робочої програми є підготовка кваліфікованих фахівців для організації заходів захисту населення і територій, а також об'єктів можливих терористичних посягань в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних із терористичними актами, проявами.

Нещодавно створений Міжвідомчий координаційний штаб з питань, пов'язаних із соціальним забезпеченням громадян, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції (далі – Міжвідомчий координаційний штаб ДСНС України) в цілодобовому режимі здійснює соціальне супроводження громадян, які переміщуються з районів проведення антитерористичної операції. Також в областях діють регіональні штаби ДСНС України, розташовані, як правило, на залізничних вокзалах обласних центрів або в приміщеннях головних управлінь та управлінь ДСНС України. Там переселенці можуть отримати всю необхідну допомогу.

По-перше це консультація психолога та медична допомога, реєстрація та обрання тимчасового місця проживання. У кожному штабі працюють соціальні працівники, які допоможуть визначитися з регіоном та організувати безкоштовне транспортування до обраного міста. Також постраждалі можуть одразу обрати місце працевлаштування та оформити соціальний пакет – пенсійні виплати, пільги тощо. Окрім того, рятувальники ДСНС України допомагають людям не лише безпечно переміщатися з небезпечних територій, але й постійно доправляють мешканцям зі Сходу України гуманітарну допомогу, як від Уряду України, так і інших країн, а також міжнародних організацій [7].

Важливу роль в організації роботи Міжвідомчого координаційного штабу ДСНС України відіграють транзитні пункти ДСНС України, що діють у східних областях і забезпечують тимчасове розміщення вимушених переселенців.

Варто згадати, що гуманітарне розмінування території України від вибухонебезпечних залишків минулих війн покладено на Державну службу України з надзвичайних ситуацій. Всього у складі ДСНС України сформовано 32 піротехнічних підрозділи загальною чисельністю близько 500 осіб. Терористичними угрупованнями постійно та цинічно встановлюються особливо небезпечні вибухові пристрої, зокрема, замасковані під предмети побуту та дитячі іграшки, від яких гинуть мирні мешканці. Тому піротехнічні підрозділи ДСНС України проводять роботи з розмінування територій та об'єктів господарства у звільнених від терористичних угруповань населених пунктах Донецької та Луганської областей задля нормалізації діяльності та безпеки населення, а також відновлення інфраструктури регіону [7].

Від початку переміщення людей зі Сходу України до інших регіонів, психологи ДСНС України допомагають їм адаптуватися на нових місцях проживання. Працюючи з жителями східних регіонів, психологи виокремили основні емоційні бар'єри, з якими стикаються люди та визначили альтернативні шляхи їх подолання. Особливу увагу фахівці приділяють роботі з дітьми. Особливу небезпеку становлять так звані відтерміновані психологічні стани, які можуть проявлятися лише через деякий час після переживання людиною психотравмуючих подій. Також проводиться активна психопрофілактична та психокорекційна робота з рятувальниками, що повернулися із зони проведення антитерористичної операції [7].

Особливий характер виконання завдань фахівцями ДСНС України у сфері боротьби з тероризмом зумовлює наявність додаткових несприятливих небезпечних чинників професійної діяльності рятувальників.

Джерело потенційної небезпеки для життя і здоров'я рятувальника ДСНС України виходить далеко за межі зони конкретної надзвичайної ситуації (рятувальникам доводиться гасити пожежі, розмінувати території, працювати з постраждалим населенням часто в умовах бойових дій);

Додаткове психоемоційне навантаження на рятувальників створює необхідність спілкування з так званим психологічно важким контингентом населення, а саме з постраждалими (психологи ДСНС України, що працюють з вимушено переміщеними громадянами східних областей України, а також оператори «гарячих ліній», оперативний склад Міжвідомчого координаційного штабу ДСНС України, фахівці ДСНС України з розмінування, що також спілкуються з місцевим населенням звільнених територій та ін.).

Також, усвідомлюючи мету і наслідки інформаційного впливу, як елементу психологічної війни Російської Федерації проти України, необхідно зазначити, що рятувальник ДСНС України, як представник державної влади, дискредитований в

очах місцевого населення захоплених територій і це також ускладнює виконання своїх завдань державною службою порятунку.

Такі специфічні та ускладнені умови професійної діяльності пов'язані з терористичною загрозою можуть провокувати виникнення у рятувальників через певний час різних форм професійної дезадаптації та відтермінованих психопатологічних станів.

Враховуючи зазначене, найбільш актуальними питаннями управління і забезпечення дій і сил ДСНС України в цих умовах є морально-патріотичне виховання особового складу, психологічна підготовка і реабілітація з метою підвищення психологічної надійності персоналу.

Разом з тим, в зоні проведення антитерористичної операції рятувальники ДСНС України продовжують виконувати основні завдання по забезпеченню захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій різного характеру.

### **Висновки**

1. Одним з основних завдань ДСНС України, як суб'єкта антитерористичної діяльності, є взаємодія з іншими суб'єктами антитерористичної діяльності, соціальний супровід та забезпечення громадян, які змушені тимчасово виїжджати з території проведення антитерористичної операції.

2. Основними напрямками діяльності персоналу ДСНС України по захисту населення і територій в умовах проведення антитерористичної операції є переміщення та подальше соціальне забезпечення громадян, надання медико-психологічної допомоги, правова підтримка постраждалих, а також розмінування з метою відновлення інфраструктури звільнених територій.

3. Важливим завданням ДСНС України є постійне вдосконалення системи підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, а саме проведення спільних навчань представників всіх суб'єктів, що безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом на базі СБУ; постійне вдосконалення робочих програм для працівників ДСНС України, які залучаються до заходів з антитерористичної діяльності, з урахуванням досвіду антитерористичної операції на сході України.

4. Одним з основних шляхів підвищення психологічної надійності особового складу в умовах ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на території проведення антитерористичної операції є активізація роботи органів управління з морально-патріотичного виховання особового складу системи ДСНС України.

### **Список використаних джерел**

1. Борьба с современным терроризмом. Международно-правовые подходы / В.Ф. Антипенко. - К.: Юнона-М, 2002. – 723 с.

2. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс]. – режим доступу: [http://zakon.nau.ua/doc/?doc\\_id=735062](http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=735062).

3. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

4. Закону України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 № 2229-III [Електронний ресурс]. - режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.

5. Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 06.04.2000 № 1647-III [Електронний ресурс]. – режим доступу:

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1647-14>.

6. Указ Президента України «Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України» від 14.04.1999 № 379/99 [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/379/99>.

7. Інформація на офіційному сайті Державної служби України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс]. - режим доступу: <http://www.mns.gov.ua>.